

goedkeuren, of ook ondersteld werd dat men op den duur zich daarbij zou neêrleggen. Zonder twijfel waren onder de Gereformeerden ook wel leidslieden, die eene andere beschouwing huldigden; die met Bullinger, Zwingli's opvolger, tegenover Lutherschen het hoog houden van het ideaal der katholiciteit onpractisch achtten, en die daarom van geen toegeven wilden weten, zelfs geen onderhandeling of toenadering meer beproefd wilden zien. En de Lutherschen zelfden hebben ook hun best gedaan om Bullinger in het gelijk te stellen; want hun eisch was onveranderlijk: alles of niets; en als niets gold in hunne schatting eene aanvaarding van de Augsburgsche Confessie in den zin van Melancton, of bloote inschikkelijkheid in het kerkelijk leven. Maar Calvijn heeft, ondanks dat alles, zijn standpunt gehandhaafd; en het is hem ook gelukt, in de Nederlandsche kringen zulk een geest te doen heerschen. Daar het nu in Wezel was, dat de hier bedoelde quaestie zich het eerst heeft voorgedaan, zijn juist daarom zijne adviezen aan die Kerk van zoo groote beteekenis. Ook op andere punten is hij daar tot leiding geweest; maar dit punt was toch wel de hoofdzaak ⁷⁹⁾.

Kort nadat in Wezel dit bezwaar ontstaan was, is het ook in *Frankfort* gekomen, waar er nog iets bijkwam, dat de moeilijkheid veel grooter maakte. Met vergunning van de overheid waren in die stad, naast de groote Luthersche Staatskerk, twee Nederlandsche Kerken, eene Waalsche en eene Nederduitsche, ieder (althans een tijdlang) met twee predikanten. Hare leden waren bijna allen Gereformeerden die om des geloofs wille uit de Nederlanden gevlucht waren; mannen van geloofskracht en beslistheid en moed en volharding. Maar zij hadden ook „les défauts de leurs qualités”; vooral een wat al te sterk gevoel van zelfstandigheid; waardoor velen hunner, nu de druk hen niet meer samenbond, in den omgang nog al lastig waren. Meer dan zes jaren lang zijn die Kerken bijna altijd innerlijk verdeeld geweest. In de Waalsche Kerk had men sedert 1554, uit allerlei nietige oorzaak, vooral naar aanleiding van kerkelijke verkiezingen, een voortdurenden twist: predikanten, die met den Kerkeraad, of ook met elkander, in het geheel niet overweg konden; ouderlingen, die, wanneer het hun niet naar den